

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

עלון לב המועדים

גליון נד הלכות והליכות בענין מצות סוכה ואושפיזין

טעם אחר: לפי שתחילת ימות החמה הוא חג המצות, ותחילת ימות החורף סוכות, כי כל ראשית לקב"ה (ויקרא).

טעם אחר: לפי שבימיות הקיץ לא הוצרכו לעושה סוכה ליניצל מהשמש לפי שענן ה' היה על המחנה יומם והשמש לא יכה ורק בימות החמה עשו הם סוכה מחמת הקור לכן עושים רק בימים אלו (אבן עזרא ויקרא כג מג).

הטעם שעושים סוכה אחר יו"כ

לפי שבר"ה הקב"ה דן את כל העולם, וביו"כ נחתם דינם, ושם יצא דינם של ישראל לגלות, ועל ידי כך עושים סוכה וגולין מבתיהם לסוכה והקב"ה מעלה עליהם כאילו גלו לבבל, שנאמר "חולי ונוחי בת ציון כיולדה כי עתה תצאי מקריה ושכנתי בשדה ובאתי עד בבל" (יחזקאל) ויקרא תרנ"ט, אליה רבא בשם פסיקתא.

טעם אחר: לומר שאע"פ שחטאנו כל השנה מ"מ יו"כ מכפר על עונות כשאנו שבים בתשובה שלמה, וסימן לדבר שתיכף ציוה עלינו הקב"ה לעושה סוכה שנשב בצילו כדכתיב "בצילו חמדתי וישבתי", זה מצוות סוכה "ופריו מתוק לחכי" זה אתרוג (ערוה"ש תרכ"ג).

טעם אחר: להראות אחר יו"כ שאין אנו מפחדים מהמקטרגים ולכן ציונו הקב"ה לצאת מהבית לסוכה בלי פחד (מהר"ל).

הטעם שעושים זכר לסוכות ולא עושים זכר למן ולבאר

המבי"ט כתב אע"פ שהמן והבאר הם מן הניסים המפורסמות מ"מ הם הכרחיים שא"א בלעדיהם, משא"כ ענני הכבוד שלא היה הכרחיים לכן תיקנו זכר לדבר להודיע שאף בדבר שאין בו הכרח עשה עימם הקב"ה גם (המבי"ט בית אלהים שער היסודות לו יג).

טעם אחר: לפי שרק ישיבת סוכה יש בה רמז לענני הכבוד בעצם השינוי שיושבים בסוכה, משא"כ באכילה אין זכר למן כמו כן אם שותים מים אין הנס ניכר שכן גם בשאר ימות השנה אוכלים ושותים.

טעם אחר: שהמזון והבאר ניתנו להם לישראל על ידי תלונות ותערומות לפיכך לא ניתן להם מצווה לדורות, משא"כ ענני הכבוד שניתן להם ללא תלונות וללא בקשות מיוחדות רק בטובו הגדול ובחסדו של הקב"ה לפיכך עושים זכר לדבר על ידי ישיבה בסוכה (החיד"א ראש דוד ע"ה פרשת אמור).

"מצוות עשה מן התורה לישיב בסוכה שבעת ימים מט"ו לחודש תשרי עד אחר יום כא בתשרי שנאמר בחמשה עשר יום אחד השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה'... בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל" (ויקרא כג מג).

הטעם במצוות סוכה: זכר לענני הכבוד שעשה הקב"ה לישראל ביציאתם ממצרים (סוכה יא, א, טור תרכ"א).

הטעם שאנו עושים סוכה בתשרי אע"פ שיצאנו ממצרים בניסן

כתב הטור וז"ל ואע"פ שיצאנו בחודש ניסן לא ציונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ, ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות ה' יתברך ולכן צוה אותנו לעשות בחודש השביעי שהוא זמן גשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בבית ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה ובה נראה לכל שמצות המלך היא שעלינו לעשותה (טור תרכ"א).

טעמו של הגאון מוילנא דאמנם אין עושים זכר לענני הכבוד הראשונים שהקיפום מיד בצאתם ממצרים, כיון שהעננים האלה הסתלקו מהם בחטא העגל, כדכתיב (שמות לב, כה) "וירא משה את העם כי פרוע הוא" שנעשו פרועים [גלויים] מענני הכבוד, אלא עושים זכר לענני הכבוד שחזרו להם אחר כך ולא הסתלקו מהם כל הארבעים שנה,

ומוסיף כשנבדוק נמצא כי חג הסוכות נקבע ביום בו זכו בני ישראל שוב לאותם ענני הכבוד והאיך כשחטאו בעגל נסתלק מהם ענני הכבוד ורק אחר שחזר הקב"ה ונתרצה להם ביום הכיפורים ואמר למשה "סלחתי כדברך" ונצטוו להקים את המשכן וחזרו ענני הכבוד וכך היה הסדר י"א בתשרי אמר משה רבנו להביא תרומות להקמת המשכן, במשך יומיים הביאו את התרומות כמו שנאמר "והם הביאו את אליו נדבה בבוקר בבוקר" לשני בקרים דהינו י"ב וי"ג תשרי, בי"ד לקחו חכמי לב את הנדבה מידי משה, כמ"ו החלו עוסקים במלאכת המשכן ואז חזרו ענני הכבוד נמצא כי ט"ו בתשרי הוא היום המתאים לשבת בסוכה לזכרון הנס "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" כי מאז נשארו ענני הכבוד במשך הארבעים שנה בשהותם במדבר.

טעם אחר: כשם שהמן היה בו כל טעמי מאכלים כך הבאר היה בה כל טעמי המשקים וכאשר אנו אוכלים בסעודת חג מיני מעדנות ושותים מיני ממתקים אנו עושים בזה גם זכר למן ולבאר (החיד"א שם).

טעם אחר: לפי שנס ענני הכבוד היה מיוחד לישראל ולא לערב רב כיון שאת הערב רב פלט אותם הענן, ואילו נס הבאר והמן היה גם בשביל הערב רב (חיד"א שם).

ברכה על עשית סוכה וברכת שהחיינו

הטעם שאין מברכים על בנית הסוכה כדרך שמברכים על אכילת מצה

אע"פ שהיו מצוות עשה לעשות סוכה אין מברכים בשעת עשייה אשקב"ו על עשית סוכה כדרך שמברכים כעל מילה ופדיון הבן.

כלל הוא כל מצוה שעשיתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייתה, וכל מצווה שיש אחר עשייתה ציוי אחר אינו מברך אלא כשעושה הציוי האחרון, ובעשית סוכה יש ציוי אחר שציויתה התורה והיא מצות ישבה בסוכה שיהיה אוכל בה ושותה בה הילכך אינו מברך בשעת עשייתה (רמב"ם הלכות ברכות פרק יא הלכה ה, משנ"ב תרמ"ס"א).

טעם אחר: כיון שיכול לעשותה על ידי הגוי דק"ל סוכת גנב"ך כשרה וכל מצווה שעשיתה כשרה על ידי גוי אין ישראל מברך עליה, דהאיך יאמר אשקב"ו לעשות סוכה והרי העכו"ם יכול לעשות בשבילו (בעל העיטור הלכות ציצית דף עו, א ד"ה ואיכה, לבוש תרמ).

טעם אחר: יש לומר ששתי ברכות לא תקנו על מצווה אחת גם לישב וגם על עשייתה (עין מנחות מב, א).

הטעם שאין מברכים שהחיינו על עשית סוכה דהא כל דבר שעושים אותו משנה לשנה מברכים שהחיינו משום שסומכים על ברכת הזמן שמברכים על הכוס (שו"ע תרמא) שהולך על מצוות סוכה וחג (משנ"ב שם ס"ק ד).

הטעם שדוחים ברכת שהחיינו עד הקידוש ולא מברכים בשעת עשייה והא קי"ל זריזים מקדימים למצוות.

לפי שאין חייבים לברך אלא העושה לעצמו ולא העושה לאחרים ולפי שמצוי שאחד עושה לחברו ואין סברא שהעושה לחברו יברך שהחיינו שהרי ברכת שהחיינו אלא בדבר שהוא שמח בזה והעושה לאחרים אינו שמח, ולפי שאין הכל בקאים בזה לכן נהגו לסמוך כולם על כוס של קידוש (לבוש תרמא א).

טעם אחר: לפי שרצו לקבוע זמן קבוע לברכה ולא זמן לכל יחיד ויחיד (פרי חדש רכה ג הובא במלבושי יו"ט תרמא ג).

הטעם שאין מברכים בלשון על ישיבה בסוכה כמו על אכילת מצה לפי שבאכילת מצה מצי למיפטר נפשיה בכזית מצה לכן מברך על אכילת מצה משא"כ בסוכה שצריך תשבו כעין תדורו ואם יאמר על ישיבת סוכה משמע פעם אחת לכן מברכים לישב בסוכה שמשמע פעמים רבות (תניא הובא בא"ר תרמג ד).

אושפיזין

בכל יום מימי החג באים האושפיזין לסוכה בכל יום מגיע בעל אותו היום בראש ואחריו שאר האושפיזין (כה"ח תרלט ח).

סדר האושפיזין

לפי האר"י: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד. הטעם בסדר הזה: לפי שהשבעה האושפיזין הם לפי סדר המידות חסד, גבורה, תפארת, נצח, יסוד, מלכות ויסוד היא השישית והיא כנגד יוסף (קונטרס עיון התפילה).

אסמכתא לסדר אושפיזין למנהג האר"י [להקדים משה ואהרן ליוסף] לפי הסדר הזה יוצא בכל שנה האושפיזין של משה שחל בז' אדר הקודם לו והוא יום פטירת משה רבינו.

וכן אושפיזין של אהרן הכהן לפי מנהג זה יחול ביו' שחל בו ר"ח אב באותו שנה והוא יום פטירת ארון הכהן (מפי הצדיק ר' חיים מצאנז הובא בספר תודעה).

לפי סדר אשכנז: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן ודוד (סידור הגר"א). והטעם בסדר הזה לפי סדר הדורות.

הזמנת האושפיזין: יש שמזמינים בכל יום את האושפיזין של אותו היום (יסוד ושורש העבודה), יש אומרים סדר הזמנת האושפיזין בליל ראשון של חג ויוצאים ידי חובת הזמנה למשך כל ימי החג (הגרש"א) ועלהו לא יכול ח"ב עמו' רצו).

הכנת כסא

יש נהגו להכין כסא מפואר בסוכה כמין דוגמא שעושים בברית כסא של אליהו הנביא (החיד"א בעבודת הקודש מורה אצבע ס' ט אות רפט). ומבואר בזהר שאם לא מכינים להם כסא הם אינם מגיעים.

הטעם למנהג של צדיקים ואנשי מעשה כאשר שמם הוא כשם האושפיזין מחשבים לשמם קדושה ביום זה על פי דברי האר"י אשר כל שם שקוראים לו לאדם יש לו שייכות לזה האיש בפנימיות שורשו, ואע"פ שישנם הרבה אנשים ששמות הגדולים ואין בהם שמין משמם כל זה בפנימיות שלו ואם ירצה לעורר ימצא ודאי בשרשו אותו כוח.

לימוד מענין האושפיזין: יש שכתבו שמוכ לקבוע שיחה נאה בדברי תורה מענין האושפיזין כגון ביום א' יאמר ענין אברהם וכן שאר ימות החג דבר יום ביומו (אלף המנן תרכה קט, יעב"ץ בסידור בית יעקב).